

Editie 2009

De financieel-economische crisis

Katern 2: Wat doet de overheid?

> De overheid krijgt de verantwoordelijkheid, het vertrouwen en het mandaat van de burger om de crisis te bestrijden

De burger vindt dat de overheid de belangrijkste taak heeft in de bestrijding van de crisis, en is ook van mening dat de overheid hiertoe het beste in staat is. Het vertrouwen in de overheid is in de afgelopen jaren gegroeid.

> De burger is positief over de genomen crisismaatregelen

Men oordeelt positief over het crisispakket. Uit het pakket maatregelen om de crisis te bestrijden, staat men het meest achter investeringen in onderwijs, kennis en innovatie. Er is geen meerderheid voor het verhogen van de AOW-leeftijd. De meerderheid van Nederland staat ook achter de nationalisering van ABN-AMRO en Fortis Bank Nederland.

> Om de crisis te bestrijden moet de overheid voornamelijk investeren en regels opstellen

De overheid moet investeren in werkgelegenheid, onderwijs, onderzoek en innovatie. Daarnaast moet de overheid meer regels en toezicht voor banken instellen.

> Om de crisis te betalen, kan het defensiebudget omlaag en de inkomstenbelasting omhoog

Meer dan de helft van Nederland wil bezuinigen op militaire missies. Als lastenverzwaring nodig is, dan het liefst via de inkomstenbelasting, gelijkelijk verdeeld over de huidige en toekomstige generaties.

De editie 2009 van 21minuten.nl heeft als hoofdthema's de financieel-economische crisis, klimaat en Europa. Ook is er, net als in voorgaande jaren, gevraagd naar het geluk en de zorgen van de Nederlander. De hier gepresenteerde resultaten zijn gebaseerd op de vragen over de financieel-economische crisis. De resultaten van de overige thema's komen in andere publicaties aan de orde.

7 De overheid krijgt de verantwoordelijkheid, het vertrouwen en het mandaat van de burger om de crisis te bestrijden

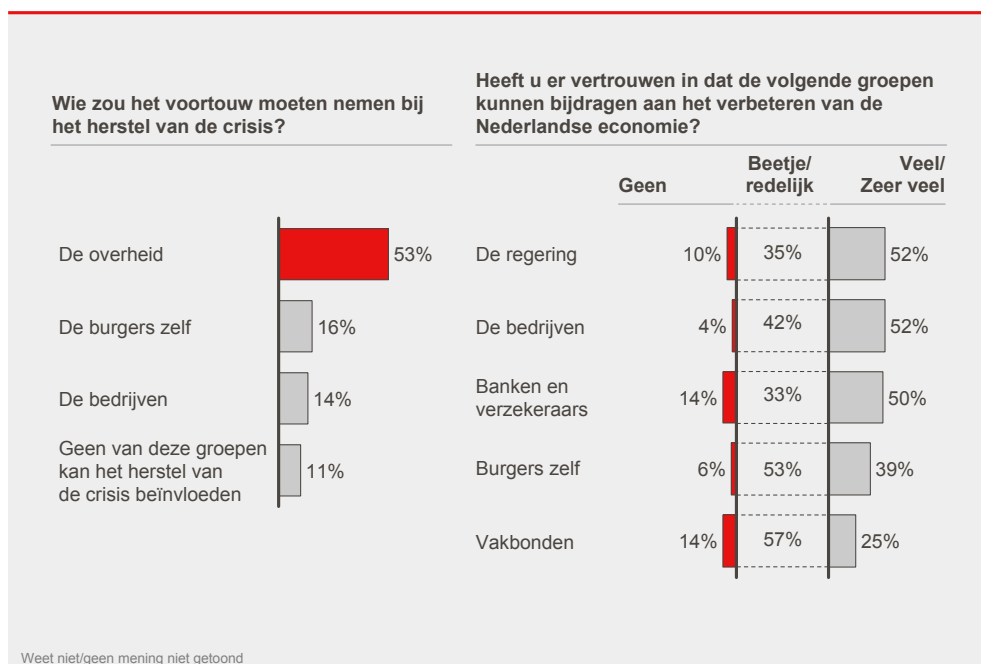
- De burger vindt dat de overheid de belangrijkste taak heeft in de bestrijding van de crisis, en is ook van mening dat de overheid hiertoe het beste in staat is
- Het vertrouwen in de overheid is in de afgelopen jaren gegroeid

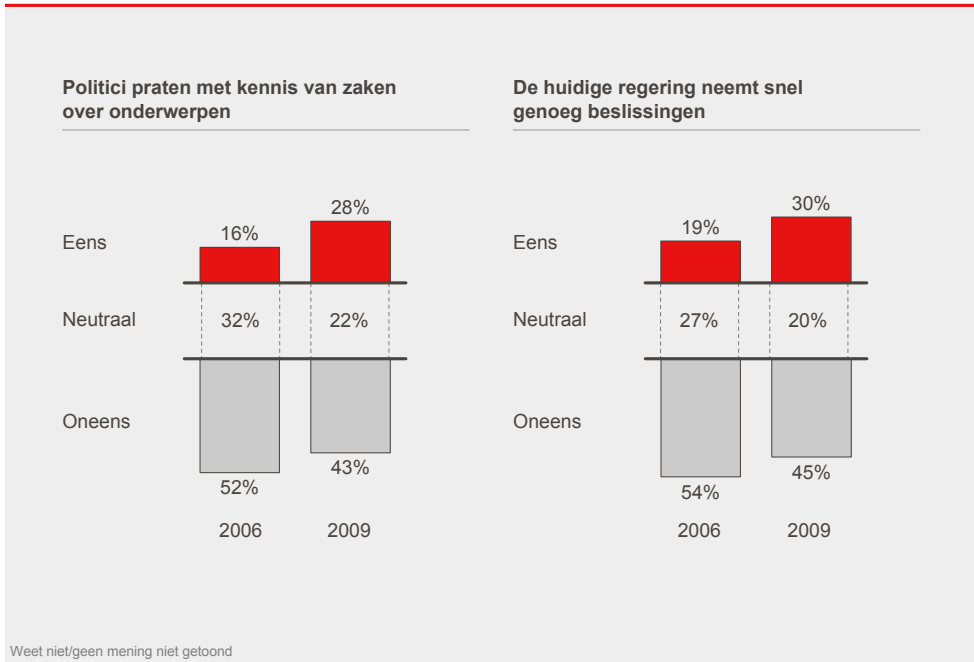
> Wat de feiten zeggen

Meer dan de helft van Nederland verwacht dat de overheid het voortouw neemt in de bestrijding van de crisis. Een veel kleiner deel vindt dat het bedrijfsleven en de burgers het initiatief moeten nemen.

De helft van de Nederlanders vindt dat zowel de regering als bedrijven en financiële instellingen een bijdrage kunnen leveren aan het herstel van de economie. 39% vindt dat burgers zelf kunnen bijdragen en een kwart ziet een rol voor de vakbonden.

Het vertrouwen in de overheid is gegroeid ten opzichte van 2006: het percentage dat vindt dat politici met kennis van zaken spreken, is gestegen van 16% naar 28%. Het percentage dat vindt dat de regering snel genoeg beslissingen neemt, is met de helft toegenomen.

Overigens vindt bijna de helft van de Nederlanders dat de premier onvoldoende macht heeft om Nederland uit de crisis te krijgen en meer bevoegdheden nodig heeft.

> Waar dit op kan duiden

De Nederlander ziet de oplossing voor de crisis voornamelijk buiten eigen bereik en kijkt in eerste instantie naar de overheid. De overheid zet de lijnen uit, bedrijven en burgers dragen bij en volgen. Men is tevreden over het handelen van de overheid tot nu toe. Tegelijkertijd lijkt er behoefte te bestaan aan een nog slagvaardiger overheid: bijna de helft vindt dat de premier meer macht zou moeten krijgen om de crisis aan te kunnen pakken. Vanuit een historisch perspectief is dit niet verwonderlijk: in het verleden heeft de burger vaker macht afgestaan in tijden van crisis.

Hoewel bedrijven en financiële instellingen niet het initiatief hoeven te nemen, wordt ook van hen een grote bijdrage verwacht. De veroorzakers van de crisis lijken in de ogen van de burger ook de schade te moeten herstellen.

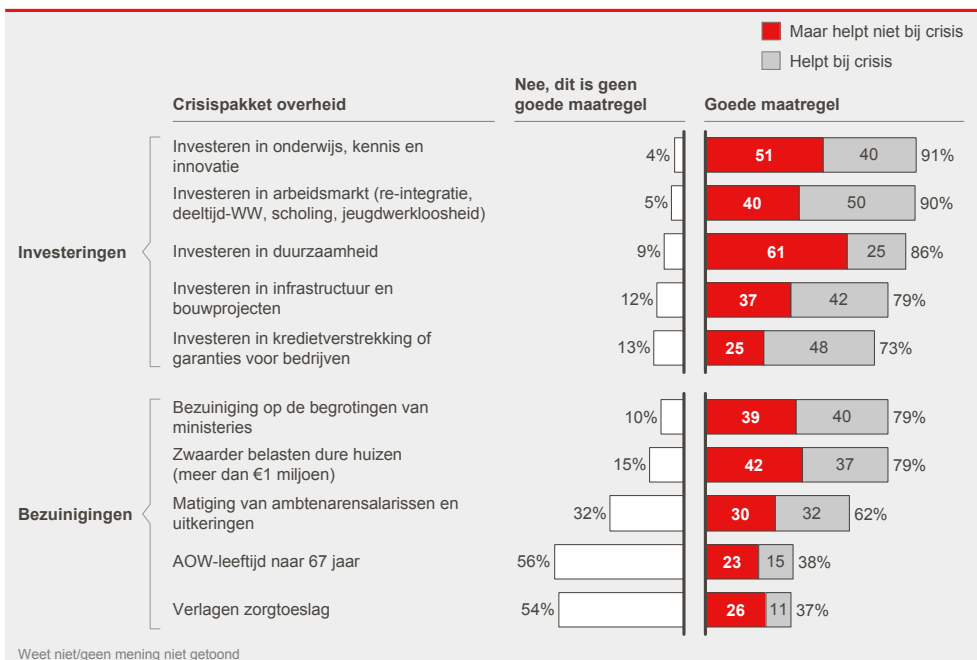
8 De burger is positief over de genomen crisismaatregelen

- Men oordeelt positief over het crisispakket
- Uit het pakket maatregelen om de crisis te bestrijden, staat men het meest achter de investeringen in onderwijs, kennis en innovatie
- Er is geen meerderheid voor het verhogen van de AOW-leeftijd
- De meerderheid van Nederland staat achter de nationalisering van ABN-AMRO en Fortis Bank Nederland

➤ Wat de feiten zeggen

De regering heeft in maart een pakket crisismaatregelen aangekondigd. De overgrote meerderheid van de burgers staat achter de aangekondigde investeringen in onderwijs, arbeidsmarkt, duurzaamheid en infrastructuur. Over investeringen in kredietverstrekking en garanties voor bedrijven is driekwart positief.

De algemene opinie over het crisispakket is positief, hoewel van de meeste maatregelen de toegevoegde waarde voor de bestrijding van de crisis minder wordt gezien. Zo staat driekwart van Nederland positief tegenover de investeringen en kredietverstrekking, terwijl de helft daadwerkelijk denkt dat ze bijdragen aan het herstel van de economie.

Zoals u wellicht weet heeft de overheid Fortis Bank Nederland en ABN-AMRO overgenomen. Hoe lang moet de overheid deze genationaliseerde banken in bezit houden?

Er is ruim mandaat voor bezuinigingen op ministeries, het zwaarder belasten van dure huizen en de matiging van uitkeringen en ambtenarensalarissen. Er is geen meerderheid voor de verhoging van de AOW-leeftijd naar 67 jaar en verlagen van de zorgtoeslag.

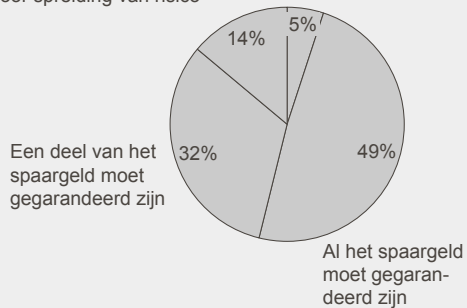
De meningen zijn verdeeld over de vraag of het belang van de burger voldoende is behartigd in de crisismaatregelen: 37% vindt dat de burger onvoldoende is gehoord, ten opzichte van 32% die vindt dat dit wel voldoende is gebeurd.

De Nederlander steunt de nationalisatie van Fortis Bank Nederland en ABN-AMRO: een minderheid van 8% vindt dat bankieren geen overheidstaak is. Een derde van de Nederlanders vindt dat deze banken pas weer verkocht moeten worden als er winst op de verkoop wordt gemaakt, terwijl een vijfde ze voor onbepaalde tijd in publiek bezit wil houden. Een derde van de Nederlanders denkt dat de overheid daadwerkelijk winst zal maken op het verkopen van Fortis Bank Nederland en ABN-AMRO, terwijl 31% een verlies verwacht. De helft van Nederland vindt het verstandig dat de overheid noodlijdende banken overeind houdt, een derde zou dit ook voor noodlijdende bedrijven verstandig vinden.

In hoeverre vindt u dat spaartegoeden door de Nederlandse overheid gegarandeerd moeten worden?

Garanties zijn niet nodig, iedereen is zelf verantwoordelijk voor spreiding van risico

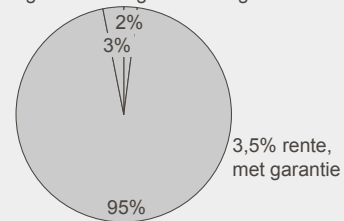
Weet niet/
geen mening

Stel dat u kunt kiezen tussen twee spaarrekeningen, wat heeft dan uw voorkeur?

4,0% rente,
zonder
garantie

Weet niet/
geen mening

Een grote meerderheid vindt dat spaartegoeden moeten worden gegarandeerd door de overheid. De helft van de Nederlanders is van mening dat al het spaargeld gegarandeerd moet zijn. Bijna iedereen is bereid een half procent minder spaarrente te accepteren in ruil voor volledige garantie.

> Waar dit op kan duiden

Goed nieuws voor de regering: naast het toegenomen vertrouwen in de overheid staat men in meerderheid achter het aangekondigde pakket maatregelen. Ook al helpen volgens de burger veel van de maatregelen niet bij de crisisbestrijding, ze zijn blijkbaar op zich al nuttig.

Vergeleken met andere landen wordt, als percentage van ons Bruto National Product, weinig extra geïnvesteerd. Op een BNP van €545 miljard, is het Nederlandse crisispakket gelijk aan 1%. Is het daarmee wel voldoende om Nederland uit de misère te helpen?

Ook bezuinigingen om het pakket te betalen kunnen op goedkeuring rekenen – zolang ze de burger maar niet raken. Verhoging van de AOW-leeftijd of verlaging van de zorgtoeslag kan dan ook op minder steun rekenen dan maatregelen die vooral “de ander” betreffen. Hoewel er discussie is over verhoging van de AOW-leeftijd, heeft dit de verwachtingen van de burger over dit onderwerp niet merkbaar beïnvloed (zie kadertekst).

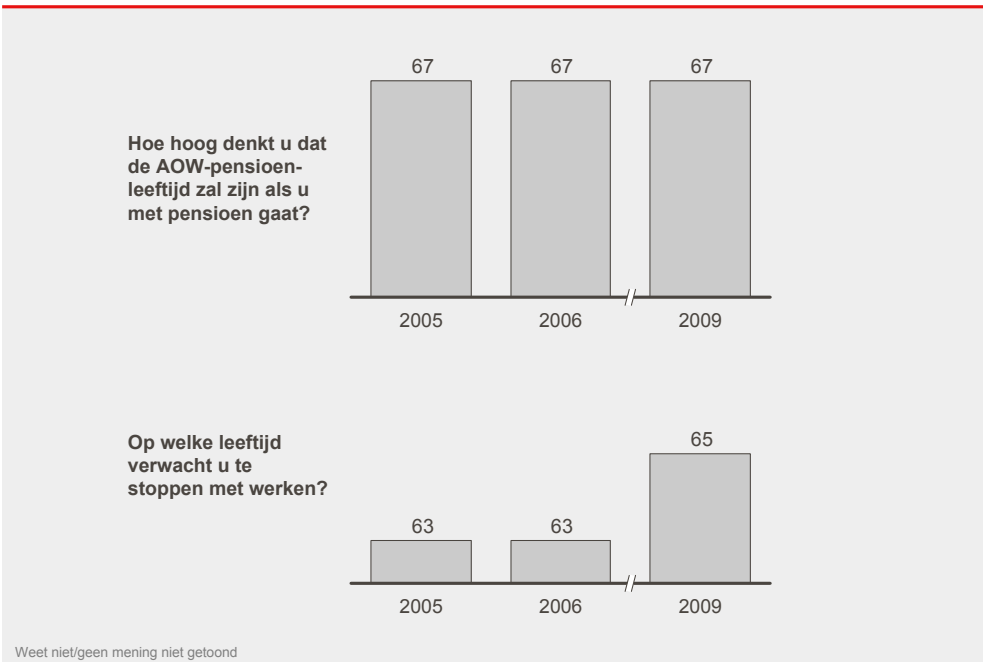
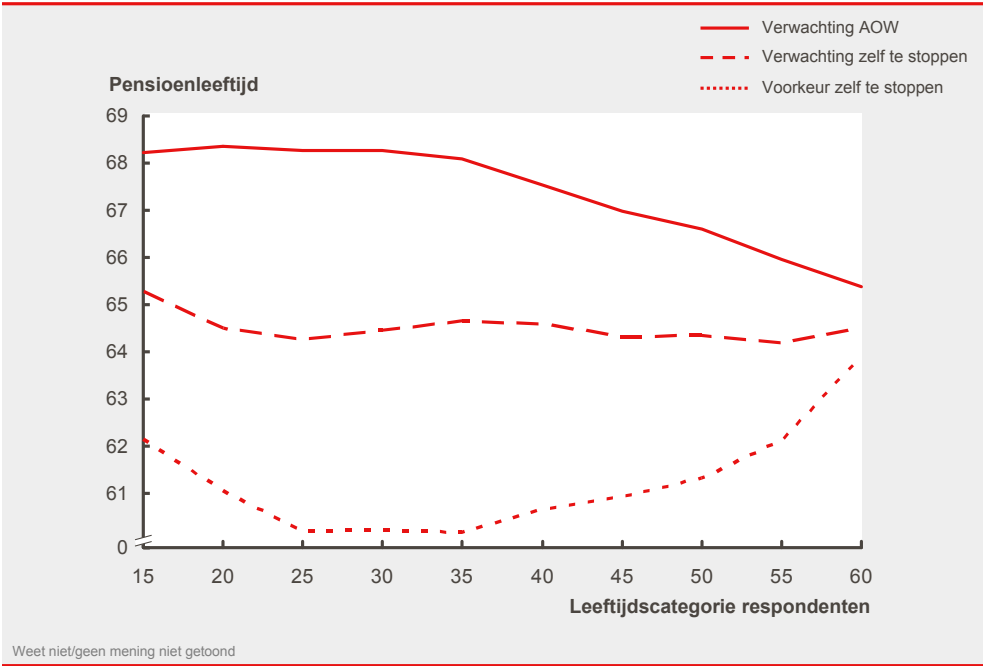
Verwachtingen over AOW-leeftijd gelijkgebleven, verwachte daadwerkelijke pensioendatum wel gestegen

De Nederlander denkt dat de AOW-leeftijd rond de 67 jaar zal liggen wanneer hij/zij zelf met pensioen gaat. Bij jongere mensen is de verwachte AOW-leeftijd hoger dan bij ouderen. Dit is consistent met de resultaten uit eerdere edities van 21minuten.nl.

Blijkbaar verwacht de Nederlander dat de AOW-leeftijd over de komende jaren geleidelijk zal stijgen. Opvallend genoeg ging men in 2005 en 2006 ook al uit van een AOW-leeftijd van 67 jaar. Kennelijk houdt men al een tijd rekening met een verhoging op termijn en hebben de recente discussies daarin niet veel veranderd.

De meeste burgers denken zelf een aantal jaren voor de AOW-leeftijd te stoppen met werken. De gemiddelde verwachting is nu 65 jaar, twee jaar later dan wat men in 2005 en 2006 dacht. Tegelijkertijd zou men liever al rond het 62e levensjaar stoppen.

Hoe dichterbij de pensioenleeftijd komt, hoe meer de voorkeur te stoppen opschuift in de tijd. Wordt de grootte van een eventueel pensioengat dan duidelijker of is niet meer deelnemen aan het arbeidsproces toch minder aantrekkelijk als de datum van afscheid dichtbij komt?

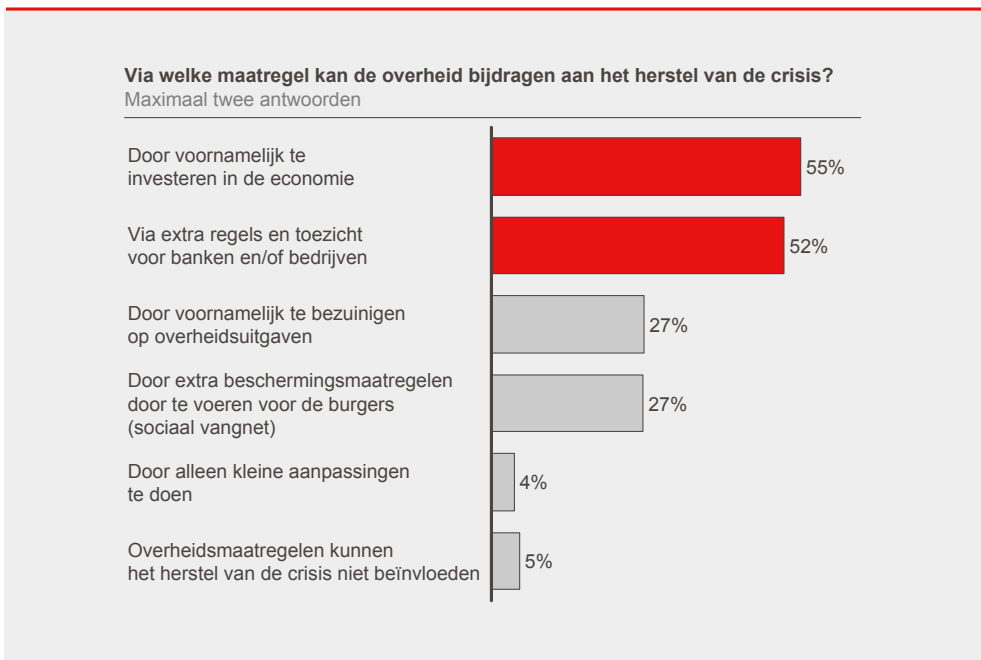
9 Om de crisis te bestrijden moet de overheid voornamelijk investeren en regels opstellen

- De overheid moet investeren in werkgelegenheid, onderwijs, onderzoek en innovatie
- Daarnaast moet de overheid meer regels en toezicht voor banken instellen

> Wat de feiten zeggen

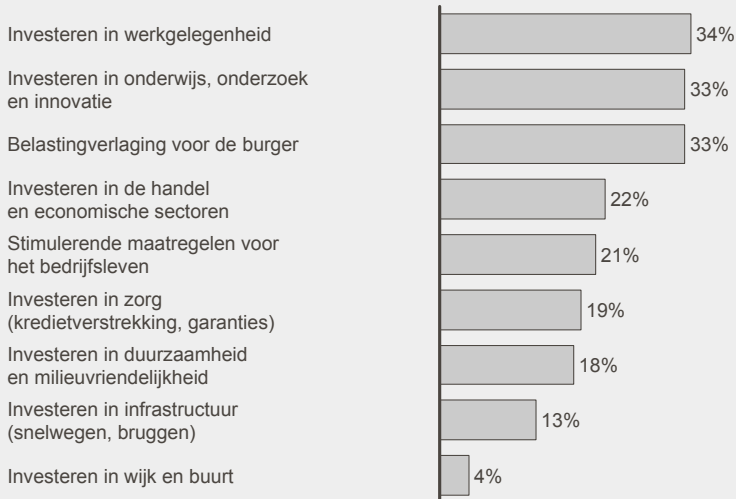
Meer dan de helft van de Nederlanders noemt overheidsinvesteringen in werkgelegenheid, onderwijs, onderzoek en innovatie als beste maatregelen die de overheid kan nemen in de bestrijding van de crisis, gevolgd door het instellen van extra regels en toezicht voor banken en bedrijven. Ook belastingverlaging voor de burger is populair. Investeren in wijk en buurt scoort laag.

Bijna 80% van de Nederlanders vindt dat de overheid mag ingrijpen om banken meer op de lange termijn gericht te laten zijn, ook als dit ten koste gaat van winstgevendheid. De helft van de mensen geeft daarnaast aan dat financieel toezicht (ook) op Europees niveau moet worden geregeld.

De regering wil ~€6 miljard investeren om de economie te stimuleren.

Welke maatregel zou u nemen?

> Waar dit op kan duiden

Het is niet verrassend dat investeringen populairder zijn dan bezuinigingen. Hoe de gewenste investeringen van de overheid betaald moeten worden, blijft in het midden. Betekent dit dat de Nederlander er de voorkeur aan geeft de staatsschuld te laten oplopen gedurende tijden van recessie? Het SCP (Q4 2008, Continu Onderzoek Burgerperspectieven) heeft een grote verdeeldheid gemeten over de vraag of de overheid de staatsschuld meer of minder moet terugdringen, dus met zekerheid is deze conclusie niet te trekken.

Naast de gewenste investeringen in werkgelegenheid, is de keuze voor belastingverlaging vooral een keuze met het oog op de eigen portemonnee. Het valt te betwisten of dit daadwerkelijk de economie zal stimuleren. In het volgende hoofdstuk lijkt men daar ook van terug te komen; op de vraag hoe de overheid de kosten van de crisis kan betalen, wordt het heffen van meer inkomstenbelasting als oplossing aangedragen.

De gewenste investeringen in onderwijs, onderzoek en innovatie lijken te duiden op een

wens van de burger om Nederland op de kaart te zetten als kennisland en te investeren in de toekomst. Dit komt overeen met de bevindingen van het SCP: 81% van de mensen geeft aan meer tot veel meer te willen investeren in het verbeteren van onderwijs.

Het deel dat wil investeren in duurzaamheid en milieuvriendelijkheid is lager: “Nederland Kenniseconomie” lijkt de voorkeur te hebben boven “Duurzaam Nederland”.

10 Om de crisis te betalen, kan het defensiebudget omlaag en de inkomstenbelasting omhoog

- Meer dan de helft van Nederland wil bezuinigen op militaire missies
- Als lastenverzwaring nodig is, dan het liefst via de inkomstenbelasting, verdeeld over de huidige en toekomstige generaties

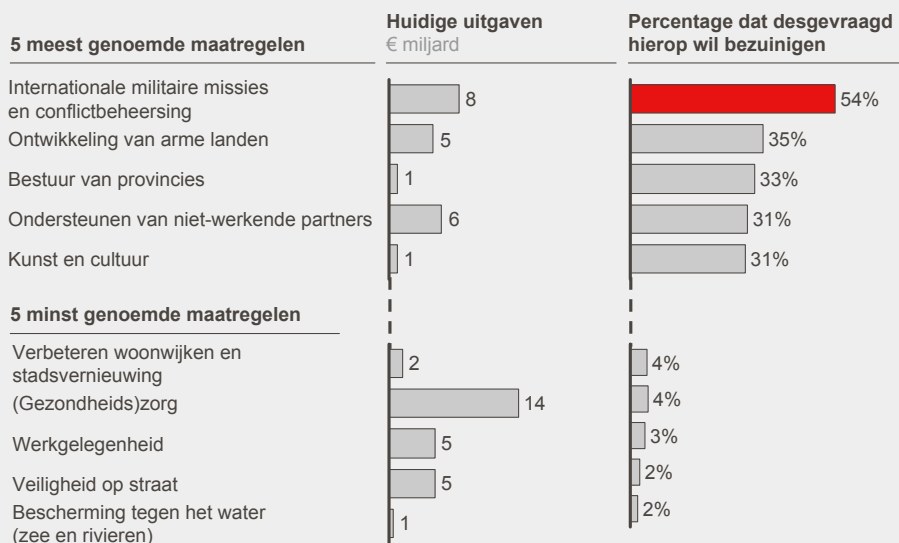
> Wat de feiten zeggen

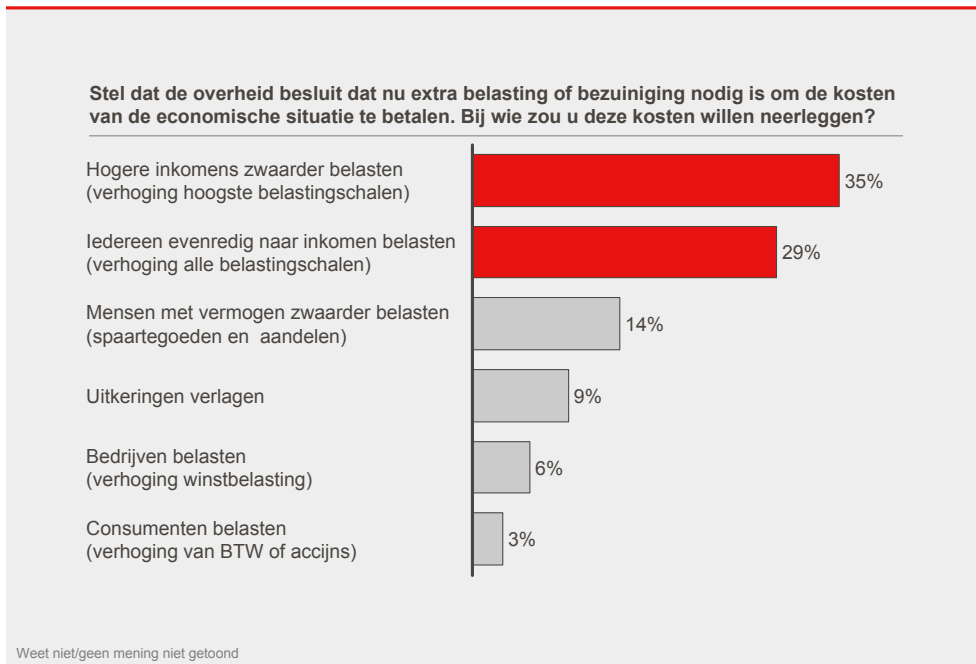
De overheid heeft aangekondigd ongeveer vijf miljard euro te willen bezuinigen om de crisismaatregelen te bekostigen. Meer dan de helft van de Nederlanders geeft de voorkeur aan het bezuinigen op internationale militaire missies en conflictbeheersing. Voorts wil een derde van de Nederlanders bezuinigen op ontwikkelingshulp, het provinciale ambtenarenapparaat, de zogenaamde “aanrechtssubsidie” en kunstsubsidies.

Ongeveer een zesde wil bezuinigen op integratie van minderheden en (inter)nationale milieuproblemen en klimaatverandering. Voor bezuinigingsposten als onderzoek, onderwijs en AOW is nog minder draagvlak. De minst populaire bezuinigingsposten zijn bescherming tegen het water, veiligheid op straat en werkgelegenheid.

Als lastenverzwaring nodig is, geeft de burger de voorkeur aan een verhoging van de inkomstenbelasting. Het verschil tussen de voorkeur voor zwaardere belasting van ho-

De regering wil ~€5 miljard bezuinigen. Waarop zou u willen bezuinigen?

gere inkomens of evenredige inkomstenbelasting is klein. Veel minder steun is er voor verhoging van de belastingen voor bedrijven en belastingen op consumptie.

De helft van Nederland wil de lasten van de financieel-economische crisis graag evenredig verdelen over de huidige en de toekomstige generatie. Bijna 40% wil dat de huidige generatie 75 tot 100% van de kosten voor haar rekening neemt.

> Waar dit op kan duiden

De meest populaire bezuinigingsposten zijn uitgaven die ver van de Nederlandse huiskamer worden gedaan (buitenlandse militaire missies, ontwikkelingshulp), terwijl men het minst graag bezuinigt op zaken die betrekking hebben op de eigen leefomgeving zoals dijken, veiligheid en zorg. Deze resultaten zijn vergelijkbaar met bevindingen van het SCP.

Het is opvallend dat de burger de voorkeur geeft aan een verhoging van de inkomstenbelasting in plaats van verhoging van de belastingen voor bedrijven, terwijl de burger de oorzaak van de crisis toch vooral bij de laatste groep legt.

Uit de gegevens lijkt verder te spreken dat de burger vindt dat het zijn eigen verantwoordelijkheid is om de kosten van de crisis te dragen. Slechts 1% van de Nederlanders wil de totale kosten volledig doorschuiven naar de toekomst. We willen onze kinderen niet opzadelen met de scherven van vandaag.

Beeld: Marcel Molle

De stem van de Nederlander

Bij het schrijven van deze publicatie hebben ruim 80.000 Nederlanders de online vragenlijst ingevuld en daarmee hun stem laten horen. Omdat deelname aan 21minuten.nl vrijwillig is, zijn onder de deelnemers bepaalde groepen oververtegenwoordigd ten opzichte van de Nederlandse bevolking.

Zo is bijvoorbeeld het aandeel hoog opgeleiden en politiek geïnteresseerden iets hoger dan gemiddeld. Om toch uitspraken te kunnen doen die representatief zijn voor Nederland, zijn de resultaten gewogen. Elke respondent krijgt een weegfactor zodanig dat de verdeling van bepaalde persoonskenmerken gelijk wordt aan die van de Nederlandse bevolking volgens externe bronnen¹. Hiervoor zijn de volgende demografische en psychografische dimensies gebruikt: geslacht, leeftijd, opleiding, huishoudinkomen, geografie, huishoudsamenstelling, stemgedrag 2006, etniciteit, kerkelijkheid, een combinatie van etniciteit en opleiding, buurt naar aandeel van allochtonen, politieke interesse en opinieleiderschap. Na herweging kunnen de in dit rapport gepresenteerde uitkomsten worden beschouwd als een goede afspiegeling van de meningen van de leeftijdsgroep van 15- tot en met 69-jarigen in Nederland.

Vergelijkbare wegelingen worden veelvuldig toegepast bij online markt- of opinieonderzoeken, zowel door commerciële als door overheidsorganisaties. De onzekerheidsmarges op de gepresenteerde resultaten variëren tussen de 3 en 6 procentpunt tenzij anders aangegeven. Na weging blijkt ook de verdeling op andere demografische kenmerken (bijvoorbeeld arbeidsparticipatie) in lijn met populatiegegevens. Toevoegen van extra psychografische kenmerken (zoals motivatieniveau en sociale betrokkenheid) zou slechts leiden tot kleine verschillen in de resultaten die in dit rapport worden besproken.

De in deze publicatie gepresenteerde resultaten zijn gebaseerd op de vragen over de financieel-economische crisis. De vragen over de overige onderwerpen worden behandeld in andere publicaties.

¹ Demografische ijkgegevens zijn afkomstig van het Centraal Bureau voor de Statistiek, psychografische gegevens van het Sociaal Cultureel Planbureau (Continue Onderzoek Burgerperspectieven, 2008 en Culturele Veranderingen, 2006) en de Europese Commissie (Eurobarometer, 2008)